Ene ile âlem-i vücub arasındaki ilişkiler

Cemil Bey: “Bediüzzaman Hazretleri, ‘O ene, mahiyetinin bilinmesiyle o garip muamma, o acîb tılsım olan ene açılır ve kâinât tılsımını ve âlem-i vücubun künûzunu dahî açar’ diyor. Burada geçen âlem-i vücub kelimesinden kastedilen nedir?”

Otuzuncu Söz’ün Birinci Maksad’ı, “ene”ye bir anahtar olarak yazılmıştır. Ene benimizdir, benliğimizdir, kendimizdir, kimliğimizdir, bazen Allah’a kul olan, bazen bir gurur küpü olan kendi içimizdeki insanî özdür. Başka bir ifâdeyle ene, insanın ben’ini, rûhî kimliğini, iç âlemini, duygularla sarılmış fizikî olmayan varlığını tanımlar.

Varlıkları iki ana gruba ayırıyoruz:

1- Vücub âlemine ait zarûrî Varlık. Vücub, varlıkta zorunluluğu ifâde eder. Vâcibü’l-vücud, varlığı kendisinden olan zorunlu varlıktır ki, yokluğu düşünülemeyen ve zarûrî olarak var olan Allah’ın zâtını tarif eder. Vücub âleminin diğer zarûrî unsurları Allah’ın isimleri, sıfatları ve şuûnâtıdır.

2- İmkân âlemine ait mümkün varlıklar. Bu da, Allah’ın zâtı ile, isim ve sıfatlarıyla kuşattığı, var kıldığı, yarattığı, donattığı, tanzim ettiği, düzenlediği Allah’ın dışındaki âlemdir. Yani mâsivâdır. Yani, varlığı kendisinden olmayan, varlığı tamamen Allah’a dayanan, Allah var etmesiyle ancak var olan varlıklar âlemidir.

Ene bir Allah kuludur. Eneye gelen her iyilik âlem-i vücubdan gelir. Ene’nin istifâde ettiği bütün iyilikler, âlem-i vücuba aittir. O halde ene ile âlem-i vücub arasında sıkı bir bağ olmalıdır. Bu bağ, vücub âlemi açısından Ulûhiyet, Rubûbiyet, Hallâkiyet ve sâir İlâhî sıfat ve isimlerin kurduğu bağdır ki, âlem-i imkân da dahil ene, bu bağ sayesinde yaratılıp donatılmakta ve terbiye edilmektedir. Bu bağ, ene ve kul açısından ise îmân ve ibâdet bağıdır.

Allah bütün sıfatlarıyla mutlak, bütün sıfatlarıyla muhît, yani kâinâtı kuşatmış, bütün sıfatlarıyla hudutsuz ve nihâyetsiz, bütün sıfatlarıyla kayıtsız ve sonsuzdur! Allah’a

şekil verilmez, sûret biçilmez, mutlak ve muhît olduğundan belirleyici bir hüküm konulmaz, mâhiyetinin ne olduğu anlaşılmaz.

Meselâ karanlık olmasaydı dâimî bir ışığı fark edebilir miydik? Ne zaman vehmî bir karanlık ile ışığa bir hat çekersek, işte o zaman ışığın keyfiyetini biraz da olsa kavrama imkânımız olur.

İşte ubûdiyet içindeki ene, kendisine verilen vehmî ölçücüklerle Kâinât Sultan'ını sıfatlarıyla, isimleriyle ve şuûnâtıyla tanıma imkânı elde eder. Eğer ene'de cüz'î bir ilim olmasaydı, Kâinât Sultân'ının Alîm olduğunu bilemezdi. Eğer ene'de cüz'î bir kudret olmasaydı, Kâinât Sultân'ının Kadîr olduğunu; ene'de cüz'î bir şefkat olmasaydı, Kâinât Sultân'ının Rahîm olduğunu; ene'de cüz'î bir hikmet olmasaydı, Kâinât Sultân'ının Hakîm olduğunu… ve hâkezâ bilemezdi.

Allah'ın her şeyi kuşatmış olan, sonsuz, kayıtsız, hudutsuz, şeriksiz, eşsiz ve benzersiz isim ve sıfatlarını tanımak ve kavramak için ene'ye birer anahtar koymak gerekiyordu. Tâ ki ene, bu anahtarlar mârifetiyle birer gizli hazîne olan Allah'ın isimlerini tanıyabilsin ve kâinâtın kapalı sırlarını açabilsin. Ama ene kendisi de bir muammâ, kendisi de hayret verici bir tılsımdır. Böyle bir anahtar hakîkî olmamalı; gâyet vehmî ve farazî bir hat olmalıdır. Çünkü ene'nin hakîkî mâlikiyet dâvâ etmemesi için varlığının vehmî ve farazî olması; Allah'ın varlığından habersiz kalmaması için de varlığının bir anahtar ve ölçücük hükmünde bulunması gerekir. Bu mes'eleyi On Birinci Söz'de de ele alan Üstad Bedîüzzaman Hazretleri, ene'nin bire bir ölçü ile kendisinde bir mevhum mâlikiyet, bir kudret, bir ilim tasavvur ettiğini, bir hayâlî hat çizdiğini, muhît ve mutlak İlâhî isim ve sıfatları ancak bu hayâlî hatlarla tanıyabildiğini kaydeder. Bu hayâlî hatlarla ene, "Buraya kadar benim; ondan sonrası O'nundur" diye bir taksimat yapar. Kendinde var saydığı ölçücükler ile Allah'ın muhît ve mutlak sıfatlarını anlar. Cüz'î ilmiyle Allah'ın sınırsız İlmini; küçük san'atçığıyla Allah'ın mutlak San'atını, zâhirî mâlikiyetiyle Allah'ın hakîkî Mâlikiyetini ve hâkezâ, binler sırlı haller, sıfatlar ve hislerle ene bir anahtar gibi Hâlık'ının isimlerini, sıfatlarını ve şuûnâtını tanıma imkânı elde eder.

Ene bu cihetle yalnız hayra ve vücuda bakar. Yalnız feyze kâbildir. Vereni kabul eder. Kendi îcad edemez. Fâil değildir. Mâhiyeti harfiyedir; yani Allah'ın varlığını bildirir. Rubûbiyeti ve mâlikiyeti hayâliyedir. Vücudu o kadar zayıf ve incedir ki, bizzat kendinde hiçbir şeye tahammülü yoktur. Bu sıfatlarıyla ene, ancak ve ancak Allah'ın mutlak, muhît ve hudutsuz sıfatlarını bildiren bir mîzan ve ölçücük olur.

Mâhiyetini bu tarzda bilen ene, "Nefsini günahlardan arındıran kurtuluşa ermiştir"1 müjdesine nâil olur. Emâneti bihakkın edâ eder. Kâinâtın ne olduğunu ve ne vazîfe

gördüğünü görür ve idrâk eder.

Son olarak, mevhum rubûbiyetini ve farazî mâlikiyetini de terk etmeye râzı olan ene, nihâyet, “Mülk Allah’ın, Hamd Allah’ın, Hüküm Allah’ındır; ve Allah’a döndürüleceğim” der, hakîkî ubûdiyetini takınır, kulluğunu başına taç yapar ve Allah’ın izniyle, yaratıldığı biçim ve şekle lâyık olarak ahsen-i takvîm makâmına yükselir.2

Dipnotlar:

1- Şems Sûresi, 91/9

2- Sözler, s. 496, 118.